

Pohjoiskalottiseminaari 2010

Kansanedustaja Johanna Ojala-Niemelä, Lappi:

Väestökehitys ja työvoiman tarve

Hyvät seminaarin osanottajat,

Suomen 5,4 miljoonan väkiluku kasvaa hitaasti. Suomessa väestö ikääntyy nopeiten Euroopassa ja sen myötä yhä epätasapainoisempi huoltosuhde ja elatussuhde huolestuttavat koko maassa. On arvioitu, että maassamme kuolevuus ylittää syntyvyyden vuoden 2020 paikkeilla ja väestönkasvun turvaa vain maahanmuutto. Perinteisesti Suomi ruuhkailee eteläisessä osassaan, mutta itäinen ja pohjoinen osa tyhjenee.

Ennusmerkit Lapin väestökehityksestä ovat kuitenkin pitkästä ajasta hyvät. Lapin väki vähenee edelleen, mutta enää hyvin vähän. Pahimpina vuosina menetimme lähes 3000 asukasta vuodessa. Lapin väestö on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana supistunut 17 000 hengellä. Kesäkuun loppuun mennessä kuluvana vuonna Lappi on miinuksella 269 asukasta, mutta loppuvuoden kuukaudet ovat usein olleet voitollisia.

Taantumana yhä vaikuttaessa koko maan talouteen ei väestöimu muualle Suomeen ole välttämättä niin kova, kuin aiemmin, koska tämän viimeisimmän laman aikana muu Suomi on kokenut suhteessa jopa vaikeamman taloudellisen tilanteen kuin Lappi.

Lappiin muutetaan suhteellisesti aika paljon ja tänne tulee vuosittain myös paluumuuttajia ja maahanmuuttajia. Lappiin on muuttanut viime vuosina 7 000-9 000 ihmistä vuodessa, mutta poismuuttaneita on ollut jonkin verran enemmän.

* * *

Koko maassa työttömiä oli kesäkuun lopussa noin 275 600. Työttömien määrä lisääntyi kesäkuun aikana 8,7 %:lla, mutta työttömyyden vuositason kasvu pysähtyi.

Lapissa on työllisiä noin 75 000 henkeä ja työttömiä puolestaan oli kesäkuun lopussa 11 800. Työttömiä oli yli 1000(, eli 8 %)vähemmän kuin viime vuoden kesäkuussa. Nuorten työttömyys on vähentynyt vuositasolla kokonaistyöttömyyttä enemmän. Vuoden aikana tapahtuneesta työttömyyden laskusta noin puolet selittyy lomautusten vähenemisellä. Lapissa on tänä vuonna selkeästi enemmän avoimia työpaikkoja kuin viime vuonna ja työllisyyden myönteinen kehitys on vahvistunut.

Merkillepantavaa Lapin työpaikkatilanteessa on, että viimeisen 15 vuoden aikana Lappi on menettänyt huomattavan määrän valtion työpaikkoja, yhteensä noin 7000 kpl. Tämä on ollut huolestuttavaa ja ristiriidassa sen valtakunnallisen tavoitteen kanssa, että valtion työpaikkoja päinvastoin tulisi hajasijoittaa maakuntaan.

EU-varoista on puolestaan ollut Lapille paljon hyötyä, kun niillä on pystytty tukemaan yksityistä sektoria siten, että sinne on syntynyt suhteellisesti enemmän työpaikkoja kuin muissa maakunnissa. EU-varat on Lapissa suunnattu hyvin, siten että niillä on mahdollisimman vahva vipu- ja kerrannaisvaikutus. EU-tukien merkitys tulee jatkossakin olemaan huomattava ja on tärkeää, että EU:n Pohjoista ulottuvuutta vahvistetaan. Tässä pohjoisten EU-maiden aktiivisuus ja koko Barentsin alueen keskinäinen yhteistyö on avainasemassa.

Eläköityminen, työvoiman tarve ja maahanmuutto

Suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle ja väestö vanhenee. Puolella Suomen maakunnista kuolleisuus on selvästi suurempi kuin syntyvyys. Lapin tavoitteena on, että lasten määrä eli syntyvyys pysyy kuolleisuutta suurempana. Maakunnassa

syntyvyys onkin ollut viime vuosina hiukan kasvussa. Poistuma työelämästä kasvaa Lapissa voimakkaasti vuoteen 2013, jolloin se saavuttaa 2 500 henkilön vuosipoistuman. Vuoteen 2015 mennessä on työelämästä poistunut jo ¼ vuoden 2006 työvoimasta. Vuoteen 2025 mennessä poistuu yli puolet.

Sairaanhoitajia, lääkäreitä ja muuta sosiaali- ja terveystieteiden väkeä tarvitaan Lappiin merkittävästi lisää lähivuosina, samoin tarvetta on opetushenkilökunnasta. Eniten työvoimaa siirtyy eläkkeelle juuri näiltä aloilta. Tilanteen mittavuutta kuvaa koko valtakunnan tasolle arvioitu luku, että sosiaali- ja terveystieteille tarvitaan Suomessa 120 000 henkilöä lisää seuraavien 15 vuoden aikana.

Samanaikaisesti mittavan eläköitymisen kanssa työmarkkinoille tulevien ikäluokkien koko pienenee. Tänä vuonna 15 vuotta täyttää Lapissa runsaat 2300 tyttöä ja poikaa. Kymmenen vuoden kuluttua 15 vuotta täyttäviä on enää 1900. Omat nuoremme eivät enää riitä täyttämään vapautuvia ja uusia syntyviä työpaikkoja.

Tämän hetken arvio on, että Lappi voi lähivuosina kärsiä jopa työvoimapulasta. Etenkin jos suurin osa tällä hetkellä kaavailuissa olevista taloudellisista hankkeista olisi muutoin toteutumassa, niin voidaan perustellusti kysyä, muodostuuko niiden kynnys Hankaludeksi työvoiman saatavuus?

Muualta tulevan työvoiman tarve on ilmeinen. Tällöin palumuuton ja maan sisäisen muuton ohella on satsattava myös maahanmuuttoon. Vuoden 2007 lopussa Lapissa oli maahanmuuttajia vajaat 2400 henkeä. He edustivat yli kahdeksaakymmentä eri kansallisuutta. Yli 70 % Lapin maahanmuuttajista asuu Rovaniemen ja Kemi-Tornion alueella, mutta maahanmuuttajia löytyy jokaisesta Lapin kunnasta.

Maahanmuuttajia koskevien maakunnittaisten ennustelaskelmien pohjalta on arvioitu, että Lapissa asuisi vuonna 2015 lähes 10 000 maahanmuuttajaa.

Muuttoliikkeeseen ja muuttajien määriin vaikuttavat kuitenkin maailman ja Suomen tapahtumat – erityisesti talouden ja elinkeinoelämän kehitys sekä yrittäjien halukkuus rekrytoida työntekijöitä suoraan ulkomailta. Myönteiset asenteet ja väestöryhmien väliset hyvät etniset suhteet ovat Lapin aktiivisen maahanmuuttopolitiikan onnistumisen keskeisiä lähtökohtia.

Lapissa on jouduttu totuttelemaan muualta tulleeseen työvoimaan, kun muutamana viime kesänä on metsissämme liikkunut 2 000 – 3 000 ulkomaalaista marjanpoimijaa. Valtaosa heistä on marjayrittäjien avustuksella tullut Lappiin Thaimaasta. Ongelmia lappilaisten ja ulkomaalaisten välille on syntynyt, kun poimijat ovat tulleet liian lähelle lappilaisten pihapiirejä ja marjamaita. Myös liikennekulttuurissa ja luonnon siistinä pitämisessä on selkeitä kulttuurieroja. Ongelmia on pyritty ratkaisemaan sopimalla kylien ja marjayrittäjien välillä marjanpoiminnassa noudatettavista pelisäännöistä.

Lapilla on valoisat tulevaisuudennäkymät

Suomen tilanne maailmantaloudessa on vakaa, mutta käynnissä oleva talouden levottomuus hidastaa kasvua ja työllisyyttä meilläkin. Lapin näkymät osana valtakunnan kehitystä ovat tällä hetkellä valoisat. Parhaillaan voi sanoa olevan meneillään Lapin uudelleen teollistamisen ja kärkialojen eteenpäin viemisen.

Lapin omat luonnonvarat; metsät, malmit ja mineraalit, matkailua palveleva monipuolinen luonto ja uusiutuva energia sekä Luoteis-Venäjän läheisyys tarjoavat paljon uusiakin mahdollisuuksia. Myös perinteisellä elinkeinopuolella tapahtuu, Lappi on esimerkiksi tehnyt kokonaisvaltaisen matkailustrategian, jota kaikki viranomaiset noudattavat ja matkailun näkymät ovat kasvusuunnassa.

Erityisesti kaivostoimintaan ja energiateollisuuteen on syntymässä runsaasti uusia työpaikkoja ja niiden taloudelliset vaikutukset elinkeinorakenteeseen tulevat olemaan merkittävät. Lapin kaivosten käynnistäminen (muun muassa Kevitsa, Kolari-Pajala, Suurikuusikon laajentuminen ja Sokli) merkitsee metallikaivosten louhintamäärien yli kymmenkertaistumista nykytasosta, jopa 50 miljoonaan tonniin vuodessa. Kaivoksen investointi- eli rakentamisvaihe on kiihkeä, mutta suhteellisen lyhytaikainen. Toimintavaihe on puolestaan vakaa ja pitkäaikainen riippuen metallien maailmanmarkkinahintojen kehityksestä. Haaste alueen kannalta on, kuinka saada ainakin osa pääomatuloista jäämään aluetta hyödyttämään.

Lapin kasvava kaivosteollisuus toisi nykysuunnitelmien toteutuessa vuonna 2013 noin 8000 työpaikkaa ja 14 000 työpaikkaa vuonna 2014. Vuoteen 2020 mennessä lappilaisissa kaivoksissa työskentelee vähintään 2 500 ja matkailussa 7 000 työntekijää. Tavoitteena on, että uusia työpaikkoja syntyy vuoteen 2020 mennessä yhteensä 6 000 kpl.

Suomen energialinjaus painottuu voimakkaasti uusiutuviin energiamuotoihin ja tässä on maakunnan työllisyydelle paljon potentiaalia. Näihin liittyviä aloitettuja tai suunnitteilla olevia hankkeita ovat mm. tuulivoimapuistot, Kemin biodiesel-laitos sekä Rovaniemen Mustikkamaan voimalaitos, joka tulee käyttämään pääasiassa haketta ja turvetta. Näiden seurannaisvaikutuksena syntyy työtä myös rakentamiseen, kuljetukseen, kauppaan ja muille palvelualoille. Yleinen elintason nousu vahvistaa erityisesti koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluita. Lisäksi tarvittavan uuden infran rakentamista, olemassa olevien yhteyksien parantamista ja yhdyskuntarakenteen päivittämistä tarpeita vastaavaksi, jotka osaltaan tulevat työllistämään.

Suomi on valinnut myös ydinvoiman jatkossakin yhdeksi energiantuotantotavaksi, mistä eduskunta päätti 1. päivänä heinäkuuta. Mikäli Simoon rakennetaan ydinvoimala, tulee se työllistämään rakennusvaiheessa 2000-3000 ihmistä ja valmistuttuaan laitos tarjoaa yli 400 työpaikkaa.

Logistiikka ja infra

Suomi on saavutettavuuden kannalta kuin saari, ja Lappi pohjoisimpana maakuntana kaikista haasteellisimman alue logistiikan ja infrastruktuurin kannalta. Hyvä saavutettavuus on taloudellisen menestyksen ja yhteisen hyvinvoinnin turvaamisen perusedellytys. Lapissa on suuria mahdollisuuksia: kaivostoiminta, kylmä- ja talviteknologia-ala, matkailu- ja palvelualojen kehittäminen, hakkeen keräys biopolttoaineeksi sekä teollisuuden viennin kasvu. Nämä edellyttävät investointeja Lapin maantieverkostoon, lento- ja rautatieyhteyksiin, meriliikenteeseen ja yhdyskuntarakentamiseen sekä tietoliikenneyhteyksiin. Osa Lapin kaivoshankkeista sijaitsee paikoissa, joissa ei ole olemassa riittävää liikenneinfrastruktuuria eikä yhdyskuntatekniikkaa. Liikennehankkeet tulee

toteuttaa niin, että ratkaisut samalla palvelevat laajemmin Lapin muuta elinkeinotoimintaa.

Lapin teitä ja ratoja parannetaan ja lisää rakennetaan, mutta tähän tarvitaan nykyistä enemmän voimavaroja. Kaivoshankkeiden kehityksen tarvitsemien tieyhteyksien toteuttamiseen on kehitetty jälkirahoitusmalli, jossa kaivosyhtiö maksaa tien rakentamisen ja valtio maksaa yhtiölle takaisin palvelumaksuja tietyllä aikavälillä.

Kemin sataman laajennus ja väylän syventäminen tarjoavat työtä ja palvelevat logistiikan kehittämistä. Lentoliikenteellä on ratkaiseva merkitys Lapin matkailuelinkeinon kilpailukyvyille ja teollisuuden yhteystarpeille. Reittiliikenteen ongelma on kilpailun puutteesta johtuva korkea hintataso sekä kausivaihteluista aiheutuva lentojen ajallinen saatavuusongelma etenkin kesäkaudella.

Suomessa on kansallisesti asetettu tavoitteeksi laajakaista kaikille. Laajakaistan tuomisella jokaiseen tupaan turvataan yhdenvertaisuus myös tietoliikenteen suhteen – tämä on välttämättömyys kehityksen kelkassa pysymiseksi. Loppukäyttäjälle tuleva hinta täytyy todellisen tasa-arvon toteutumiseksi pitää kohtuullisena.

Työvoiman saatavuus, koulutus

Kasvavassa määrin Lapin haasteena on alakohtaisen työvoiman löytäminen työmarkkinoiden käyttöön. Asiaa vaikeuttaa entisestään Lapin väestön nopea ikääntyminen. Jotta voidaan vastata uusien elinkeinohankkeiden tarpeisiin, niin keinovalikoiman pitää olla monipuolinen. Osaava työvoima on vahvin valtti, kun alueet kilpailevat yrityksistä ja myös valtion työpaikoista! Tässä asiassa Lapin tehtävä on pysyä vahvana ja kilpailukykyisenä maakuntana, joka vetää puoleensa

työpaikkoja ja ihmisiä. Työvoiman- ja koulutustarpeen ennakkoinnin on oltava tehokasta ja realistista.

Selkeästi meillä Lapissa ja koko Suomessa on tarve parantaa koulutuksen osumatarkkuutta onnistuneen ja paremmin koordinoitun ennakkoinnin avulla. Parhailtaan Lapin liitossa onkin meneillään tulevan koulutustarpeen ennakointi, jonka pohjaksi ollaan keräämässä ja analysoimassa viimeisimmät käsillä olevat arviot tulevasta työvoimatarpeesta ja eläköitymisestä. Koko Suomen tavoitteena on työurien pidentäminen, jotta harmaantuminen ja sen myötä huolto- ja elatussuhteen vinouma eivät rapauta hyvinvointiyhteiskuntamme perusteita ja toimintaedellytyksiä.

Lappi ja Barentsin alueen yhteistyö

Barentsin alue ja sen kehittyminen on huomattava mahdollisuus Lapin näkökulmasta sillä se antaa yrityksille toimintamahdollisuuksia. Tätä edesauttaa Lapin aluekeskusten hyvä logistinen asema. Kemi-Tornion alue on Euroopan markkinoiden ja Barentsin alueen välissä ja linkkinä. Meillä riittää Barentsin alueella paljon yhteistä pohdittavaa, joista kysymysmerkkejä ratkottavaksi lähitulevaisuudessa ovat muun muassa: minkälaista Pohjois-Kalotille muuttoa ja myös maahanmuuttoa tarvitaan ja miten onnistuisimme painottamaan työperäistä maahanmuuttoa? Meidän on myös arvioitava, kuinka koko Pohjoiskalotti ja omat maakuntamme siinä mukana alkavat kansainvälistyä: pitää luoda valmiuksia, että ihmiset voisivat tulla tänne ja erityisesti vastaanottamista on harjoiteltava.

Kiitän ajastanne ja toivon erittäin tiivistä ja hedelmällistä Pohjois-Kalotti - yhteistyötä nyt ja jatkossa. Globalisaation myötä maailma kutistuu, mutta samalla myös alueellisen yhteistyön merkitys korostuu.